

عنوان ؟

چکیده ؟

مقدمه و طرح مساله:

امروزه قشر دانشجو و جامعه دانشگاهی رسالت خطیری در شناخت و ترویج بایسته های فرهنگی دارد. امام خمینی (ره) بایسته های فرهنگی را در طول نهضت انقلاب اسلامی و بعد از آن به عنوان رهبر نظام جمهوری اسلامی همواره متذکر می شدند، و در قالب توصیه ها و رهنمودهای حکیمانه در وصیت نامه و مجموعه سخنرانی های مکتوب می باشد. هدف اصلی این نوشتار با توجه به نص وصیت نامه و مجموعه آثار مکتوب و بدون توجه به تفسیرها و دیگر منابع، اهمیت راهبردی آن است. چرا که بازخوانی اندیشه های امام راحل (ره) جهت رسوخ فرهنگی ارزش های اسلامی انقلابی لازم و ضروری می باشد.

مفهوم فرهنگ :

فرهنگ : علم و دانش ، ادب ، معرفت ، تعلیم و تربیت ، آثار علمی و ادبی یک قوم یا ملت و نیز به معنی کتاب لغت ، کتابی که شامل لغات یک زبان و شرح آنها باشد . (عمید، ۱۳۷۱، ص ۹۱۵) مفهوم فرهنگ در حوزه های مختلف علوم اجتماعی به طور مختلف تعریف شده است . جامعه شناسان فرهنگ هر جامعه را اساس تمدن آن جامعه می دانند. (ترابی ۱۳۴۱، ص ۱۳۷) و بعضی فرهنگ را متشکل از ویژگی های معنوی ، مادی ، فکری و احساسی می دانند که یک گروه اجتماعی را مشخص می کند . فرهنگ علاوه بر هنر و ادبیات ، بلکه آیین های زندگی ، حقوق اساسی نوع بشر ، نظام های ارزشی ، سنت و باورها هم می باشد . (نعمت اله فاضلی ۱۳۷۶ ص ۱۳)

مفهوم فرهنگ از نظر امام (ره):

فرهنگ در گفتمان امام خمینی (ره) نقش اساسی و زیر بنایی دارد . وصیت نامه امام (ره) در زمان جنگ نوشته شده و مسئله مهم در جنگ ، امنیت است ولی ایشان ابتدا اشاره به فرهنگ می کند . از نظر امام خمینی (ره) فرهنگ آن چیزی است که فرد یا جامعه بر اساس آن تربیت شده است فکر می کند و رفتار می نماید در واقع

فرهنگ مجموعه ای پیچیده شامل افکار، علوم، دانش ها و کردار است که انسان به عنوان یک عضوی از جامعه آنرا می گیرد و در قبال آن تعهداتی دارد. از دیدگاه امام (ره) فرهنگ هویت ساز است. فرهنگ مولد تربیت است، فرهنگ اخلاق محور است، فرهنگ تفکر پرور است. در گفتمان امام خمینی (ره) فرهنگ را به فرهنگ خودی و فرهنگ بیگانه تقسیم می کنند که اولین اقدام فرهنگ بیگانه این است که فرهنگ شما را خوار جلوه می دهد، احساس حقارت به شما می دهد و شما را به سمت خودشون می کشاند و فرهنگ خودی همان فرهنگ ایرانی، اسلامی است که بر استقلال فکری و باطنی تاکید داشته است از منظر امام، استقلال فرهنگی منوط به اسلامی شدن است و این دو قابل تفکیک نمی باشند و در نگاهی به سخنان حضرت امام خمینی (ره) می توان دریافت که ایشان همواره در صحبت از بیماری فرهنگی ایرانیان و تحولات آن به معضل غربزدگی و شرق زدگی اشاره می نماید بنابراین تصور اینکه اسلام نسبت به وابستگی فرهنگی بی تفاوت است، برداشتی انحرافی از اسلام است و کلام امام (ره) به عنوان « اسلام آمریکایی » نیز بیانگر چنین قرائت های تحریفی و غربزده از اسلام است و با توجه به سخنان حضرت امام (ره) می توان دریافت که دو نهاد هست که خیلی فرهنگ سازند: ۱- دانشگاه ۲- حوزه علمیه و معتقدند که سرنوشت و مقدرات مملکت ها بدست خروجی دانشگاه ها هست که از آنها به دولتمردان یاد می کنند. و منظور امام (ره) از روشنفکران غرب زده و شرق زده بی فرهنگ یعنی بیگانه شدن آنها از فرهنگ خودی است و نتیجه از خود بیگانه شدن، این است که کشورها به عقب ننگه داشته می شوند. کشور مصرفی ببار می آید. ملت غارت زده می شود. پس فرهنگ مبنا می باشد. پس اگر کشوری را بخواهند وابسته کنند اول باید وابستگی فرهنگی در آن ایجاد کرد. حوزه علمیه و دانشگاه نقش حیاتی برای آینده کشور دارند بویژه دانشگاه که با تحلیل تاریخ بهتر این مهم را می فهمیم زیرا دشمن در حوزه علمیه ها هیچگاه نتوانست به محتوا نفوذ کند و نمیتواند ولی به منزوی کردن روحانیت مشغول شد ولی در دانشگاه به محتوا نفوذ کرد و در نظام های استبدادی وابستگی فرهنگی را ایجاد می کرد. ولذا به لحاظ درجه اهمیت دانشگاه در فرهنگ سازی در جامعه و لزوم باز خوانی افکار و اندیشه های امام در ذیل به بایسته های فرهنگی دانشجویان در آثار مکتوب امام راحل می پردازیم.

۱- بایسته های علمی

الف) خود اتکایی علمی و فرهنگی

باید کوشش در راه علم و به دست آوردن تخصص در رشته های مختلف اساس فعالیت دانشجویان عزیز باشد که نیازمندیهای میهن به دست خود آنها بر آورده شود و کشور ما با کوشش شما خود کفا شود و با اراده مصمم و فعالیت و پشتکار خود به رفع وابستگی قیام کنید و اگر خودی خود را بیابید و یاس را از خود دور کنید و چشم داشت به غیر نداشته باشید در دراز مدت قدرت همه کار و ساختن همه چیز را دارید . (شفیعی مازندرانی، ۱۳۹۴ ص ۸۵)

دانشجویان ذخایر این ملت هستند. مقدّرات مملکت ما در آینده به دست دانشجویان امروز است. شئونات مختلفه کشور در دست دانشجویان است که آینده کشور را آنها باید اداره بکنندسعادت یک مملکت کلیدش به دست معلم است و به دست دانشجو بنابراین هر مملکتی در عالم، هر کشوری در عالم موجودیتش بسته است به دست دانشجو و معلم (صحیفه نور، جلد ۷، ص ۲۵۴)

ب) اعتماد به نفس و خودباوری

مقام معظم رهبری در سخنرانی سالگرد امام خمینی (ره) در سال ۹۰ می فرماید : تزریق روح اعتماد به نفس و خود اتکایی، یکی از مظاهر عقلانیت امام (ره) بود . پیشرفتهای ما در زمینه های علمی، در زمینه ی صنعتی در انواع و اقسام عرصه های زندگی معلول همین اعتماد به نفس است . امروز جوان ایرانی ما، صنعتگر ایرانی ما، سیاستمدار ایرانی ما، مبلغ ایرانی ما احساس توانایی می کند . این شعار «ما میتوانیم» را امام بزرگوار در اعماق جان این ملت قرار داد .

۲- بایسته های اخلاقی:

الف) ضرورت تهذیب نفس

اگر بخواهیم جامعه سالمی داشته باشیم باید افراد سالمی داشته باشیم و باید از تک تک مردم شروع کنیم و نسل مورد نظر اسلام، نسل فرهیخته، تربیت شده در مراکز علمی بویژه دانشگاه، تخصص و تعهد را باید توانمان داشته باشند. در اندیشه امام در غالب گفتار و نوشتار کراراً تذکر به تهذیب نفس شده است . دانشگاه باید مرکز

تربیت صحیح باشد زیرا دانشگاه مرکز تعیین سعادت و شقاوت ملت است. اگر دانشگاه اصلاح شود، کشور اصلاح می شود. (صحیفه نور، ج ۱۹، صص ۱۴۲ و ۲۵۳) یکی از انتظارات امام خمینی (ره) در بعد انسان سازی از دانشجویان تزکیه نفس است و می فرماید: کوشش کنید که هر قدمی که برای علم برمی دارید برای عمل ظاهری و برای اعمال باطنی ایجاد تقوی در خودتان ایجاد استقامت، امانت در خودتان بکنید که وقتی از دانشگاه، انشاءالله بیرون می آید یک انسانی باشید که هم معلومات داشته باشید و هم امانت دار باشید نفس خود را مهار کرده باشید. (صحیفه نور، ج ۹، ص ۳)

آری دانشگاه مرکز همه چیز است حتی تشکیل دولت و باید دانشگاه اسلامی شود تا برای کشور مفید گردد. (صحیفه نور، ج ۱۸، ص ۱۳۳) می دانیم که دانش تنها فایده ای ندارد و باید با تعهد همراه باشد در آن صورت می تواند مفید واقع شود و در پیش خدا آبرومند باشد. و نیز فرمودند: که علم تهذیب نفس است که انسان را به مقام انسانیت می رساند. (صحیفه نور، ج ۱۸، ص ۲۶۵)

امام معتقد بودند که تزکیه باید از فرد شروع شود طلبه ای که در مدرسه درس می خواند همدوش با درس، هم قدم با درس، تزکیه لازم دارد. امام جمعه ای که میخواهد مردم را هدایت کند باید خودش را تزکیه کند تا بتواند هدایت کند. دولتی که بخواهد مردم را وادار به کاری بکند باید خودش را تزکیه کند. عارفی که بخواهد مردم را به معارف الهیه دعوت کند تا خودش را تزکیه نکند این قدرت را ندارد. فیلسوفی که بخواهد توحید را به مردم بیاموزد، تا این خصیصه شیطانی در او هست این عمل را نمی تواند انجام دهد. (سعادت مند ص ۶۰۶) ...و آن خطری که از عالمی که تربیت نشده است و تزکیه نشده است بر بشر وارد می شود، آن خطر از خطر مغول بالاتر است غایت بعثت، این تزکیه است. (همان ص ۶۲۲) و این حقیقت (علم حقیقی، ثمره تقوی) در آیات متعدد قرآن ۲۸۲ بقره «و اتقوا الله و و یعلکم الله» و آیه ۲۰۳ سوره بقره «و اتقوا الله و اعلموا»

فرد عالم بدون تهذیب، بیشتر از جاهل بدون دانش است. (صحیفه نور، ج ۷، ص ۸۴) دانشگاهی که تهذیب نفس نداشته باشد جز فساد حاصلی ندارد و هر چه برسر بشر می آید از علم بدون تهذیب است. (همان ج ۱۷ ص ۱۸) تردیدی نیست که علم در دل انسان فاسد، زیان بارتر از نادانی است. (همان، ص ۲۰)

دانشگاهیان و دانشجویان برای دیگران الگو هستند به مصداق « اِذَا فَسَدَتِ عَالَمِ فَسَدَتِ عَالَمٌ » چنانچه در گفتمان فرهنگی بزرگان شیعه مکرر به این مساله اشاره شده است: « وَاعْلَمْ أَنَّ الْمُتَلَبِّسَ بِالْعِلْمِ مَنْظُورٌ إِلَيْهِ وَ مُتَأَسَى بِفَعْلِهِ وَ قَوْلِهِ وَ هِيَائِهِ فَإِذَا حَسُنَ سَمْتُهُ وَ صَلَحَتِ أَحْوَالُهُ وَ تَوَاضَعَتِ نَفْسُهُ وَ اخْلَصَ لِلَّهِ تَعَالَى عَمَلُهُ انْتَقَلَتْ أَوْصَافُهُ إِلَى غَيْرِهِ مِنَ الرَّعِيَةِ وَ فُشِيَ الْخَيْرُ فِيهِمْ » (شهید ثانی ، ۱۳۷۴ ، ص ۱۶۲)

د) استقلال فکری و فرهنگی

امام (ره) به استقلال فکری و فرهنگی بیش از دیگر ابعاد استقلال می اندیشید و می فرمودند : تا انسان استقلال فکری نداشته باشد ، نمی تواند یک فرد مفید باشد. اگر ما از نظر فکری مستقل شویم هیچ قدرتی نمی تواند یک فرد مفید باشد. (صحیفه نور، ج ۸، ۱۹۹) اگر ما از نظر فکری مستقل شویم هیچ قدرتی نمی تواند به ما ضربه بزند. (همان ، ج ۱۵ ص ۱۹۲) بزرگترین وابستگی ملت های مستضعف به ابرقدرت ها و مستکبرین وابستگی فکری و درونی است که سایر وابستگی از آن سرچشمه می گیرد. (صحیفه نور، ج ۱۰، ص ۷۹) شما استادان و فرهنگیان و دانشجویان دانشگاهها و دانشسراها ... باید کوشش کنید و مغزها را از این وابستگی فکری شستشو دهید و با این خدمت بزرگ و ارزنده ، ملت و کشور خود را نجات دهید . .. منطق ما منطق اسلام است . منطق اسلام این است که سلطه غیر بر شما نباشد . نباید شما تحت سلطه غیر باشید نباید تحت سلطه اجنبی باشیم (همان ، ج ۲، ص ۱۳۹)

۳- بایسته های رفتاری:

الف) آزادی بیان و قلم متکی به منطق

اسلام دین مستند به برهان و متکی به منطق است و از آزادیهای بیان و قلم نمی هراسد و از طرح مکتبهای دیگر که انحراف آنها در محیط خود آن مکتبها ثابت و در پیش دانشمندان خودشان شکست خورده هستند با کی ندارد شما دانشجویان محترم ! نباید با پیروان مکتبهای دیگر با خشونت و شدت رفتار و درگیری و هیاهو راه بیندازید (صحیفه نور، ج ۱۰، صص ۷۸-۸۱)

آزادی در هر فرهنگی دارای چارچوب های فکری ویژه ای است که با توجه با آن تفکرات که معنای واقعی خویش را باز می یابد، بنابراین آزادی اسلامی از لحاظ چارچوب فکری و عقیدتی و فرهنگی تفاوت ماهوی با آزادی غیر اسلامی از نوع شرقی و غربی آن دارد. پس در به کارگیری واژه آزادی و دموکراسی باید دقت کرد و هویت فکری و عقیدتی و فرهنگی خویش را نادیده نگرفت. (شفیعی مازندرانی، ۱۳۸۴، ص ۶۱)

ب) حاکمیت و نفوذ فرهنگ اسلامی در دانشگاه

امام خمینی (ره) آنگاه که از ایرانی و فرهنگ ایرانی سخن می گوید منظور وی نوعی فرهنگ نژادی و قومی نیست. وی این « نژاد پرستی » را مسئله بچه گانه می داند و قضیه نژادبازی را نیز ارتجاعی می شمرد. (صحیفه نور، ج ۱، ص ۸۹) از نظر ایشان گرچه در تاریخ ایران « گبریت » هم وجود داشته، وی ایران را زادگاهی محترم می داند ولی اساس را اسلام ذکر می کند و می افزاید: ملّی به معنای صحیح آن، آنچه روبه روی اسلام عرض اندام نکند. (همان، ۲۱، ص ۹۲)

امام خمینی معتقد است: ملت ایران یک نقطه اتکایی دارد و آن اسلام است. برهمن اساس، منظور وی از فرهنگ ایرانی در واقع فرهنگ ایرانی - اسلامی است. از دیدگاه امام « فرهنگ منحرفانه ای از غرب، شرق، اسلام و ایران » بجای فرهنگ واقعی و اصیل اسلامی - انسانی ما نشسته و هویت کاذبی برای ما آورده که شناخت آن اولین گام است. (فوزی، ۱۳۹۳، ص ۱۹۱)

فرهنگ اسلام بر ساختن انسان های مستقل تاکید می ورزد: « بر فرهنگ اسلام تکیه زنید، با غرب و غرب زدگی مبارزه نمایید و روی پای خودتان بایستید و بر روشنفکران غرب زده و شرق زده بتازید و هویت خویش را دریابید. » (صحیفه نور، ج ۱۳، ص ۸۳)

از نگاه امام (ره) احیای هویت انسانی و ساختن انسان های مستقل به عنوان نتیجه فرهنگ اسلامی، موجب ظهور انسانیت می شود که در این موارد تجلی می نماید: استقلال، خود باوری، اتکای به نفس، امید به آینده، عدم سلطه پذیری، حمایت از پیشرفت واقعی و مظاهر واقعی تمدن، نفی هرگونه تقلید غیر عقلانی از دیگران

،نقد سنت های غیر عقلانی خودی،حفظ کرامت و ارزش های اصیل انسانی بدون شک این موارد خود زمینه حرکت مستقل و تکاملی جوامع است.به همین دلیل امام می فرماید:ما موظفیم انسان درست کنیم،انسان است که میتواند جلوی مفاسد را بگیرد.(فوزی،۱۳۹۳،ص۱۹۴)

بویژه در وصیت نامه سیاسی الهی خود تاکید می کنند و بر ملت ایران و نیز دولت جمهوری اسلامی تکلیف می کنند که جلوی نفوذ عناصر فاسد وابسته به شرق و غرب را از ابتدا بگیرند تا بعدا مشکلی پیش نیاید. و با بیان صریح خود این چنین می فرماید: بر ملت و دولت جمهوری اسلامی است در همه اعصار که نگذارند عناصر فاسد دارای مکتبهای انحرافی یا گرایش به غرب و شرق در دانشسراها و دانشگاهها و سایر مراکز تعلیم و تربیت نفوذ کنند و از قدم اول جلوگیری نمایند.

از بیانات امام (ره) نتیجه گیری می شود که از موانع رشد و استقلال دانشگاهها و اتکا به خود و خودکفایی نفوذ آن دسته از افکار غربی و شرقی است که باعث می شوند ملت ما بویژه دانشگاهیان به دنباله روی از آن افکار را بر اقتصاد،فرهنگ و سیاست ما مسلط کنند و ما را از خویشتن و استقلال و خوداتکایی خالی سازند تا همواره چشممان در پی آنها باشد و اهداف و آمال و آرزوهایمان را در وجود آنها و در تسلط و رهبری آنها بر خود جستجو کنیم. و رسوخ چنین افکاری از زبان استادان و یا برخی از دانشجویان با نقاب آزادی خواهی و تمدن گرایی مطرح شوند که موجب می شود که ارزشهای اسلامی و فرهنگی و اصولی ملت به اشکال گوناگون تزلزل و تخریب ایجاد کنند.

ج) قیام شجاعانه در مقابل انحرافات

وصیت اینجانب به جوانان عزیز دانشسراها و دبیرستانها و دانشگاهها آن است که خودشان شجاعانه در مقابل انحرافات قیام نمایند تا استقلال و آزادی خود و کشور و ملت خودشان مصون باشد.(صحیفه،ج۲۱،ص ۴۳۱، رهنمودهای جاودانه، ص ۱۱۰)

...واما در دانشگاه،نقشه آن است که جوانان را از فرهنگ و ادب و ارزش های خودی منحرف کنند و به سوی شرق یا غرب بکشانند..ویر همه ما لازم است با متصدیان کمک کنیم و برای همیشه نگذاریم دانشگاهها به انحراف کشیده شوند و هرجا انحرافی به چشم خورد با اقدام سریع به رفع آن بکوشیم واین امر حیاتی باید در

مرحله اول با دست پرتوان خود جوانان دانشگاهها و دانشسراها انجام گیرد که نجات دانشگاه از انحراف، نجات کشور و ملت است (رهنمودهای جاودانه، ص ۸۷)

ما باید در کارهایی که دشمن های ما می کنند دقت کنیم و تحلیل کنیم ببینیم که آنها به چه چیز زیاد اهمیت می دهند و انگشت روی چه حیثیت های مسلمین می گذارند و بفهمیم که آنچه که آنها بر آن اصرار دارند همانی است که برای مسلمین و برای بشر بداست. (سعادت‌مند، ۱۳۸۹، ص ۸۳۱)

د) دخالت در سرنوشت خود

دانشگاهیان بدانند این را که همانطور که یک مجتهد در سرنوشت خودش باید دخالت کند، یک دانشجو جوان هم باید در سرنوشت خودش دخالت کند فرق مابین دانشگاهی و دانشجو نیست همه شان با هم هستند.

امام خمینی (ره) در طول نهضت انقلاب اسلامی ایران و بعد از آن به عنوان رهبر نظام جمهوری اسلامی نکات مهمی را درباره دانشجویان نیز مطرح کرده اند که برخی از موارد را در ذیل اشاره می شود.

فاش کردن خیانتها و جنایتهای استعمارگران و پیروان بی فرهنگ آنها - احتراز از اختلافات کلمه و تفرقه آموزش تعالیم مقدس قران - نشر و تبلیغ و معرفی اسلام - تاکید بر روابط دوستانه طلاب علوم دینی و دانشجویان - هوشیاری نسبت به مسایل روز - التزام به احکام اسلام، تحصیل علم با کمال جدیت به اهتزاز درآوردن پرچم اسلام - هوشیاری در قبال مسائل دانشگاه - کوشش در جهت اعتلای کشور - دخالت در امور سیاسی - مخالفت با استبداد و استعمار - برخورد و مقابله با استادان منحرف - خنثی کردن توطئه های عناصر فاسد و

و از دانشجویان به عنوان جوانان روشنفکر، جوانان ارزنده اسلام، دانشجویان عزیز، دانشجویان مسلمان و مبارز، دانشجویان انقلاب، فرزندان ایران، قوه متفکره ملت نام برده است.

منابع و مأخذ:

قران کریم

- ۱- خمینی، روح اله، صحیفه نور (مجموعه رهنمودهای حضرت امام خمینی، سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی ۱۳۷۰ چاپ دوم... سعادت‌مند، رسول، آئین دانشور در سیره امام خمینی، انتشارات تسنیم ۱۳۸۹ چاپ اول
- ۲- رهبر معظم، سخنرانی به مناسبت سالگرد امام خمینی سال ۱۳۹۰
- ۳- شفیعی مازندرانی، سید محمد، درس‌هایی از وصیت‌نامه امام خمینی (ره)، دفتر نشر معارف ۱۳۸۴ چاپ ۲۴
- ۴- شفیعی مازندرانی، سید محمد، رهنمودهای جاودانه، مرکز نشر هاجر ۱۳۹۴ چاپ اول
- ۵- العاملی، زین‌الدین بن علی (الشهید الثانی) منیه المريد فی ادب المفید و المستفید، مکتب الاعلام الاسلامی ۱۳۷۴ ه.ش الطبعه الثانيه
- ۶- عمید، حسن، فرهنگ عمید، انتشارات سپهر تهران ۱۳۷۱ چاپ دوم
- ۷- فوزی، یحیی، اندیشه سیاسی امام خمینی، نهاد نمایندگی مقام رهبری در دانشگاهها ۱۳۹۳ چاپ ۲۱
- ۸- ترابی، مبانی جامعه‌شناسی، نشر اقبال ۱۳۴۱
- ۹- فاضلی، نعمت‌اله و دیگران، فرهنگ و توسعه رهیافت مردم‌شناختی توسعه، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ۱۳۷۶ چاپ اول

